

impossible due to the presence of elements of private law in their legal status. The existence of an agreement on entry the civil service in itself introduces a private-legal element in this relationship, not inherent in administrative law as the public law. The person entering the civil service acts as a free and equal subject in relation to the other party. The agreement of the Parties shall be defined by the position for which it is appointed, as well as a bilateral procedure, there are restrictions, for example, without the consent of the employee, the conditions of the employment contract cannot be changed, in particular, he cannot be transferred to another position. At the same time, it is noted that as a hired employee, a civil servant uses all the basic labour rights that are envisaged by acts of existing labour legislation. The main labour rights are enshrined in international legal acts of the global level (for example, in UN acts); Regional level acts; Acts of national legislation, which establish guarantees for the implementation and protection of basic labour rights. It is proved that the content of the legal status of civil servants as subjects of labour law is determined by: 1) labour law-enforcement; 2) basic rights and responsibilities; 3) legal guarantees of labour rights and responsibilities; 4) liability for violation of labour duties.

The identified definition of a civil servant as parties of individual labour relations as an employee who entered the civil service in a contractual basis, endowed with administrative and legal status in accordance with the law and an official authority that authorizes him to accept managerial decisions, to implement authorized, organizational and regulators, controlled and forced measures to regulate behaviour and activities of people with a view to the normal functioning of the sphere of social life which is part of the competence of the state body where a civil servant concluded an employment contract.

Key words: administrative law, individual labour relations, legal status, civil servant.

УДК 341.29

Я. О. Тицька

кандидат юридичних наук, доцент,
декан факультету права, економіки та кібербезпеки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

ГЛОБАЛЬНІ ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ З ПИТАНЬ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Анотація. У статті досліджено питання глобальних правових механізмів з питань наукових досліджень. Висвітлено відображення сучасних наукових досліджень у поточній діяльності ключових міжнародних інституцій глобального рівня й органів системи ООН. Визначено як договірні засади їхньої діяльності, так і резолютивні документи ООН із питань наукових досліджень. Доведено, що зазначені питання віднесені до мандату Економічної та соціальної ради ООН, під егідою якої діє Комісія з питань науки та технологій з метою розвитку ООН, а також здійснюється співпраця з ООН окремих наукових та науково-дослідних інституцій. Підкреслено, що резолюції зазначеної ради ООН стають вагомим джерелом розвитку універсальних міжнародних стандартів у сфері наукової співпраці держав.

Ключові слова: наука та технології, наукова співпраця, ООН, право на наукову діяльність, право на розвиток.

Аспекти відображення наукової співпраці та глобального правопорядку досі не стали предметом спеціального наукового аналізу у доктрині міжнародного права як в Україні, так і в інших державах. Серед вітчизняних авторів вказану проблематику згадували Б.В. Бабін, О.О. Грінченко, К.В. Громовенко, А.О. Задорожній, С.В. Ківалов, але спеціальних монографічних досліджень вказаних питань ще не здійснено. З огляду на це вважаємо за доцільне дослідити відображення сучасних наукових праць у поточній діяльності ключових міжнародних інституцій глобального рівня, а саме органів системи ООН. Для цього необхідно дослідити як договірні засади їх діяльності, так і резолютивні документи ООН із зазначених питань, більшість з яких у науковій доктрині ще не була відображена.

Варто констатувати, що універсальні підходи до взаємодії держав у сфері науки відображаються в положеннях актів, що встановлюють систему глобального правопорядку та мають виключне значення для формування сучасного міжнародного права. Таким актом глобального виміру є Статут ООН 1945 року із наступними доповненнями [10], який неодноразово ставав об'єктом доктринального аналізу.

Хоча у самому Статуті ООН немає прямої згадки про науку, наукову діяльність чи наукову творчість, його норми мають виключне значення у відповідному вимірі. Достатньо вказати, що у преамбулі Статут визначає такі завдання для ООН, як сприяння соціальному прогресу та використання для цього міжнародного

апарату, а також налагодження міжнародної співпраці для вирішення міжнародних проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного характеру. Звісно, відповідний прогрес та вирішення відповідних проблем за визначенням є неможливими без організації відповідного наукового пошуку.

Крім того, Статут ООН визначає функції та завдання ключових органів цієї організації, вирішення яких без застосування наукового пошуку вбачається неможливим. Зокрема, у ст. 13 Статуту передбачаються повноваження Генеральної асамблеї ООН (ГА ООН) з організації досліджень (англ. “studies”) та надання рекомендацій з метою сприяння міжнародному співробітництву у політичній сфері та сприяння прогресивному розвитку міжнародного права та його кодифікації, а також сприяння міжнародному співробітництву у галузях економіки, соціальної сфери, культури, освіти, охорони здоров’я, прав людини і основних свобод для усіх без розрізнення за расою, статтю мовою чи релігією. Цікаво, що вжитий у ст. 13 Статуту ООН термін «дослідження» за змістом документу означає певний визначений результат наукового пошуку, а також процес його отримання.

Також варто вказати на норми ст. 55, 57 та 58 Статуту ООН, які визначають завдання Економічної та соціальної ради ООН (ЕКОСОП), серед яких – сприяння економічному та соціальному прогресу та розвитку, а також міжнародному співробітництву в галузі культури та освіти. Також ці норми уповноважують саме ЕКОСОП ООН від імені організації надавати рекомендації з узгодження діяльності та політики спеціалізованих установ ООН як міжнародних організацій у галузях економіки, соціальної сфери, культури, освіти тощо. Ключовою серед таких координованих ЕКОСОП ООН структур наразі є Організація Об’єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО).

Крім того, у ст. 62 Статуту ООН були закріплені повноваження ЕКОСОП проводити або ініціювати дослідження або звіти (англ. “studies and reports”) з міжнародних питань в галузях економіки, соціальної сфери, культури, освіти, охорони здоров’я тощо, а також надавати рекомендації Генеральній Асамблеї, членам ООН та зацікавленим спеціалізованим установам. У ст. 64 Статуту ООН були визначені функції ЕКОСОП ООН зі збирання регулярних звітів від держав ООН та від спеціалізованих установ. Згідно зі ст. 68 Статуту ООН на ЕКОСОП покладено повноваження щодо утворення комісій в економічній та соціальній сферах, щодо заохочення прав людини, а також щодо інших питань. Прикладом такої комісії є Комісія з питань науки та технологій з метою розвитку ЕКОСОП. Згідно зі ст. 71 Статуту ООН саме на ЕКОСОП покладено функцію проводити належні заходи для консультацій з неурядовими організаціями, зацікавленими в питаннях, що входять компетенцію таких організацій [10].

Варто вказати, що реалізація ст. 71 Статуту ООН призвела до поступового формування спеціальної категорії неурядових організацій, а саме таких, що мають консультативний статус при ЕКОСОП. При цьому наразі такий статус у трьох його вимірах – генеральному, спеціальному та реєстровому – має понад шість тисяч структур. Водночас серед цього загального переліку було виявлено лише 53 структури, які визначали основним напрямом своєї діяльності освіту та науку (англ. “academician”). Практично усі вони були зареєстровані як неурядові організації зі спеціальним консультативним статусом [3].

Цікаво, що з десяти університетів, які отримали такий статус при ЕКОСОП, дев’ять є приватними чи громадськими закладами США, а один – Ірландії. Водночас серед одинадцяти інститутів з таким статусом були виявлені дослідні структури, зареєстровані у Бразилії, Великобританії, Індії, Іспанії, Німеччині, Норвегії, Росії та США. Крім того, вказаний статус отримували й окремі освітні заклади, зокрема академії, коледжі, семінарії тощо, а також окремі науково-дослідницькі центри Великобританії, Ірану, Іспанії, США та Швейцарії. Варто вказати й на наявність консультативного статусу при ЕКОСОП для Ліги європейських дослідницьких університетів як зареєстрованого у Бельгії об’єднання 23 дослідницьких наукових інституцій країн Західної Європи [6].

Крім залучення наукових та науково-дослідних інституцій як консультативних структур ЕКОСОП, ця інституція ООН активно займається нормотворенням у сфері наукової діяльності. Зокрема, з 2014 року щорічно ЕКОСОП схвалює резолюції «Наука, технології та інновації для розвитку» (2014/28 від 16 липня 2014 р., 2015/27 від 16 вересня 2015 р., 2016/23 від 18 серпня 2016 р., 2017/22 від 24 серпня 2017 р., 2018/29 від 6 серпня 2018 р., 2019/25 від 5 вересня 2019 р., 2020/13 від 24 липня 2020 р., 2021/29 від 2 серпня 2021 р.) [9].

Зокрема, варто дослідити зміст чергової резолюції ЕКОСОП 2021/29, схваленої за рекомендацією Комісії з питань науки та технологій з метою розвитку ЕКОСОП. Її зміст є таким, що доповнює та розширює положення вказаних вище попередніх щорічних резолюцій ЕКОСОП. Отже, вона може вважатися сталою позицією уповноваженого Статутом ООН органу з питань науки. У резолюції 2021/29 відзначено основоположну роль інформаційно-комунікаційних технологій у пропаганді науково-технічних досягнень та інновацій. У документі констатується, що наука і техніка, включаючи інформаційно-комунікаційні технології, мають вкрай важливе значення для досягнення погоджених на міжнародному рівні цілей розвитку [8].

Крім того, у резолюції 2021/19 відзначається потреба проведення оглядів науково-технічної та інноваційної політики з метою надання країнам, що розвиваються, сприяння у визначенні заходів, необхідних для пов'язування науково-технічної та інноваційної політики з їхніми національними стратегіями розвитку. У документі також наголошується на важливості рівного доступу жінок до науково-технічної сфери та на значущості науково-технічного прогресу й інновацій для подолання цифрового розриву між країнами [8].

У Резолюції 2021/19 констатується відповідний потенціал базової освіти у сфері наукових, технічних, інженерних та математичних дисциплін, зокрема щодо інновацій. У документі вказано на потребу пошуку новаторських моделей фінансування для формування інвестиційного капіталу стосовно науково-технічних, інженерних та новаторських рішень. При цьому у зазначеному акті ЕКОСОР визнається значущість захисту даних та недоторканності приватного життя в контексті науки і техніки в цілях розвитку та водночас вказується на об'єктивний «внесок науки, техніки й інновацій у формування життєздатних громад шляхом розширення прав і можливостей людей» [8].

Резолюція 2021/19 виділяє три компоненти сталого розвитку – економічний розвиток, соціальний прогрес та охорону навколишнього середовища, із якими мають пов'язуватися стратегії науки, техніки та інноваційної діяльності. У документі наголошено на потребі створення на національному рівні нормативно-правового поля, яке б дозволяло навчальним закладам і науково-дослідним установам, діловим і промисловим колам провадити інновації та залучати інвестиції, забезпечувати «зайнятість і економічне зростання з охопленням всіх пов'язаних елементів, включаючи передачу знань» [8] саме на основі науково-технічних досягнень.

Цікавим та характерним фактором слід визнати увагу, приділену в резолюції 2021/19 до так званої громадянської науки (англ. “citizen science”), яка може позитивно впливати на дослідницьку діяльність, робити величезний внесок в роботу зі збору даних, заохочувати інтерес і увагу громадян до навколишнього світу, популяризувати науку та наукові спостереження, закликаючи до розробки та здійснення державних стратегій, що враховують вплив стрімкого технічного прогресу на досягнення цілей в галузі сталого розвитку [8]. Загалом під цим терміном сучасна доктрина розуміє наукові дослідження, які організуються та здійснюються цілком чи частково любителями (аматорами) чи професійними вченими [5, с. 259–260].

Варто зазначити, що ЕКОСОР вказаними щорічними резолюціями «Наука, технології та інновації для розвитку» встановлює відповідні дороговкази державам ООН. Зокрема, Резолюція 2021/19 рекомендує національним урядам нарощувати науково-технічний та інноваційний потенціал у вимірі національного планування розвитку як ключового фактору. Державам рекомендується прагнути до комплексного використання місцевих наукових знань за умов глобального розширення інформаційно-комунікаційної інфраструктури, брати до уваги вплив «вирішальних і стрімких технологічних змін» [8].

Також державам ООН у вказаному акті ЕКОСОР рекомендується усунути прогалини в галузі освіти, включаючи заохочення наукової, інженерної та математичної освіти. Крім того, країни закликалися до ведення стратегічного прогнозування, розробки та реалізації стратегії у сферах науки, техніки і інновацій. Відповідні науково-технічні досягнення у Резолюції 2021/19 пропонувалося застосувати для створення доданої вартості, вирішення проблем та підвищення добробуту людини. У зазначеному документі ООН закликала країни надавати фінансову та експертну підтримку країнам, що розвиваються, задля впровадження в них національних оглядів науково-технічної та інноваційної політики (потреба самостійного здійснення таких оглядів розвинутими країнами у Резолюції 2021/19 презюмувалася). Також варто відзначити увагу документу до питання діяльності Банку технологій ООН для найменш розвинених країн як «механізму, покликаною покращувати науково-дослідну та інноваційну базу» [8] цих країн, зокрема шляхом сприяння контактам між дослідниками і дослідницькими установами.

Цікавим є те, що саме у резолюціях ЕКОСОР був визначений функціонал та завдання Комісії з питань науки та технологій з метою розвитку як провідної структури Координаційного центру ООН питань науки, техніки та інновацій, секретаріатом (органом забезпечення діяльності) якого виступає Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД). Вказана Комісія наразі є однією з восьми функціональних комісій ЕКОСОР. Хоча інші комісії, як і експертні органи ЕКОСОР, що складаються з урядових або неурядових експертів, та інші допоміжні структури ЕКОСОР, мають певні завдання у сфері науки, ключовим органом залишається саме Комісія з питань науки та технологій з метою розвитку [4].

ЕКОСОР та ЮНКТАД відзначають цю Комісію як відкриту платформу, на якій пропозиції, ідеї, досвід, справи та інтелектуальний пошук можуть поєднуватись із політичним впливом. Завданням Комісії є забезпечення співпраці між державами ООН, неурядовими організаціями та суб'єктами у сферах науки, технологій та розвитку. Попередником Комісії був Міжурядовий комітет з питань науки та технологій для розвитку, створений у Відні на Конференції ООН з питань науки та технологій для розвитку в 1979 році. Цей Міжурядовий комітет був перетворений на Комісію резолюцією ГА ООН у 1992 році задля планування напрямів майбутньої роботи ООН, розробки спільних політик та узгодження спільних

дій. Особлива увага приділялася питанням подолання науково-технологічного й цифрового розриву між розвинутими державами та країнами, що розвиваються [1].

З 2006 року до функцій Комісії ЕКОСОП відніс реалізацію рішень Світового саміту з інформаційного суспільства ООН, включаючи підготовку відповідних рекомендацій до ЕКОСОП [7]. Також до функцій Комісії у резолюціях ЕКОСОП був віднесений аналіз впливу науки, техніки й інновацій на здійснення порядку денного в галузі сталого розвитку на період до 2030 року. У цьому вимірі Комісія, що працює протягом тижня щорічно, стає форумом для стратегічного планування, поширення накопиченого досвіду і передових методів, прогнозування найважливіших тенденцій в галузі науки щодо ключових секторів економіки, довкілля та суспільства, нових технологій, а також підтримки конкурентоспроможності країн у світовій економіці [8].

Отже, з наведеного слід зробити висновок, що співпраця держав у сфері наукових досліджень входить до повноважень ООН, хоча вказані питання не відображені прямо у статутних документах організації. Відповідні питання віднесені до мандату ЕКОСОП ООН, під егідою якого діє Комісія з питань науки та технологій з метою розвитку, а також здійснюється співпраця з ООН окремих наукових та науково-дослідних інституцій. Резолюції ЕКОСОП ООН стають вагомим джерелом розвитку універсальних міжнародних стандартів у сфері наукової співпраці держав, а тому їх зміст та реалізація на регіональному та національному рівнях має стати предметом окремих наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Commission on Science and Technology for Development. About the CSTD. UNCTAD. URL: <https://unctad.org/topic/commission-on-science-and-technology-for-development/about>.
2. Commission on Science and Technology for Development. UNCTAD. URL: <https://unctad.org/topic/commission-on-science-and-technology-for-development>.
3. Consultative Status with ECOSOC and other accreditations. UN Department of Economic and Social Affairs. UN DESA. URL: <https://esango.un.org/civilsociety/displayConsultativeStatusSearch.do?method=search&sessionCheck=false>.
4. ECOSOC Subsidiary Bodies. UN Economic and Social Council. URL: <https://www.un.org/ecosoc/en/content/ecosoc-subsidiary-bodies-0>.
5. Gura T. Citizen science: Amateur experts. Nature. 2013. Vol. 496. P. 259–261.
6. League of European Research Universities. 23 leading universities pushing the frontiers of innovative research. LERU. URL: <https://www.leru.org/>.
7. Mandate and Institutional Background. Commission on Science and Technology for Development. UNCTAD. URL: <https://unctad.org/topic/commission-on-science-and-technology-for-development/mandate>.
8. Science, technology and innovation for development. Resolution 2021/29 adopted by the Economic and Social Council on 22 July 2021. URL: <https://undocs.org/en/E/RES/2021/29>.
9. United Nations Conference on Trade and Development. Documents and Publications. UNCTAD. URL: <https://unctad.org/official-documents-search?f%5B0%5D=product%3A668>.
10. United Nations Charter, signed on 26 June 1945, in San Francisco, with amendments. UN. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>.

Я. А. Тицкая. Глобальные правовые механизмы по вопросам научных исследований. – Статья.

Аннотация. В статье исследован вопрос глобальных механизмов по вопросам научных исследований. Освещено отображение современных научных исследований в текущей деятельности ключевых международных институтов глобального уровня и органов системы ООН. Определены как договорные основы их деятельности, так и резолютивные документы ООН по вопросам научных исследований. Доказано, что указанные вопросы отнесены к мандату Экономического и социального совета ООН, под эгидой которого действует Комиссия по вопросам науки и технологий в целях развития ООН, а также осуществляется сотрудничество с ООН отдельных научных и научно-исследовательских институтов. Подчеркнуто, что резолюции указанного Совета ООН становятся важным источником развития универсальных международных стандартов в сфере научного сотрудничества государств.

Ключевые слова: наука и технологии, научное сотрудничество, ООН, право на научную деятельность, право на развитие.

Ya. Tytska. Global legal mechanisms for scientific research issues. – Article.

Summary. The article examines the issue of global legal mechanisms for scientific researches. The reflection of modern scientific researches in the current activities of key international institutions at the global level, the UN system is made in the article. Both the contractual basis of their activity and the UN resolution documents on scientific research are defined by the author. Author proved that these issues are included in the mandate of the UN Economic and Social Council, under the auspices of which the UN Commission on Science and Technology for Development operates, as well as UN cooperates with the certain scientific and research institutions. It is emphasized that the resolutions of the pointed UN Council are becoming an important source for the development of universal international standards in the field of scientific cooperation.

Key words: science and technologies, scientific cooperation, UN, right to scientific activity, right to development.